

**การบริหารจัดการภัยแล้งและการพัฒนาศักยภาพชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน
ด้วยวิจัยและนวัตกรรม: ตำบลนาอิน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์**

DROUGHT MANAGEMENT AND SUSTAINABLE COMMUNITY DEVELOPMENT
THROUGH RESEARCH AND INNOVATION

ชญาดา เข้มเพชร¹ และ วิรัช วัทธัญญ

Chayada Kempetch¹ and Wirat Watanyoo

ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 1 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร

Operations Coordination Center 1, Internal Security Operations Command

Email: chayadakempetch@gmail.com¹

Received 5 May 2024; Revised 20 May 2024; Accepted 28 April 2025.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อบริหารจัดการถ่ายทอดผลงานวิจัยและนวัตกรรม และบริหารจัดการน้ำตามศักยภาพน้ำต้นทุนสู่การใช้ประโยชน์ของชุมชนเชิงพื้นที่ รวมทั้งพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมชุมชน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน ทั้งเทคนิควิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง 150 คน คัดเลือกด้วยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกจากผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สัมภาษณ์ 16 คน สทนากลุ่มเฉพาะ 28 คน และถอดบทเรียน 30 คน เครื่องมือ คือ แบบประเมินชุมชน แบบสอบถามความเชื่อมั่น แบบสังเกตพฤติกรรม เอกสารการสนทนากลุ่มเฉพาะ และเอกสารถอดบทเรียน การวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) การถ่ายทอดผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่การใช้ประโยชน์ของชุมชนเชิงพื้นที่ ผลสัมฤทธิ์ระดับดีมากจากความเข้มแข็งของทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่ 2) การบริหารจัดการน้ำตามศักยภาพน้ำต้นทุน ความพึงพอใจและความเชื่อมั่นในภาพรวม ระดับมาก มากที่สุดคือลดความเสี่ยงการเกิดภัยแล้ง น้อยที่สุดคือไม่แน่ใจว่าจะมีระบบงานที่เป็นมาตรฐาน 3) การอยู่ดีมีสุขระดับปานกลาง ชุมชนมีอาหารเพียงพอ แต่ยังมีการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก ก่อนเข้าโครงการ คนในชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 67.64 มีรายได้เฉลี่ย 50,000 – 150,000 บาท/ปี ร้อยละ 76.47 มีการเก็บออมเงิน หลังเข้าโครงการร้อยละ 94.11 มีรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 96.32 สามารถลดรายจ่าย ร้อยละ 97.05 มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ปัจจัยความสำเร็จ คือ (1) ความชัดเจนของข้อมูลนำเข้า ผู้นำชุมชน และความเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมกับพื้นที่ (2) การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน คณะทำงาน และเครือข่าย และ (3) ความเข้าใจวิถีชุมชน โครงการ และนวัตกรรม

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; ภัยแล้ง; ชุมชนเข้มแข็ง; ยั่งยืน; นวัตกรรม

ABSTRACT

This research article aimed to: 1) manage the development of communities through research and innovations; 2) manage drought according to the community potential; 3) develop careers and products by community innovation. Using mixed methods of quantitative and qualitative approaches. A sample size of 150 was selected by cluster sampling. Data were collected using two questionnaires, and analyzed descriptively for frequency, percentages, and mean. The study participants included 16 key informant interviews, a focus group discussion with 28 participants, and lessons learned from 30 participants selected purposively from leaders and stakeholders. Data were analyzed using context analysis, and descriptive statistics. The results showed that ; 1) The average score of management was at a very good level of achievement from the strength of human resources in the area. 2) The satisfaction score for drought management and the average confidence score was at a high level, the highest was reducing the risk of drought, the lowest was the management and operational processes after the project. 3) Level of well - being was at a moderate level. The highest score was for adequate food, but the lowest was for using chemicals in cultivation. Before joining the project, average income per household was 50,000 – 150,000 baht/year (67.64%), with most savings (76.47%). After joining, 94.11% of participants reported increased income, 97.78% reduced expenses and 97.05% improved quality of life. Key success factors were: (1) Clarity of input data, community leaders, and the linkage between innovation and the area, (2) Collaboration of communities, working groups, and networks, and (3) understanding of community, projects, and innovations.

Keywords: Management; Drought; Community Development; Sustainability; Innovation.

บทนำ

ภัยแล้ง (Drought) เป็นภัยธรรมชาติจากความไม่สมดุลจนส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ สัตว์ และพืช (Department of Disaster Prevention and Mitigation, 2015) สำหรับประเทศไทยแม้ว่าจะมีภูมิรัฐศาสตร์เหมาะแก่การทำการเกษตร แต่ก็ประสบปัญหาภัยแล้งจากการกระทำของมนุษย์จนเสียสมดุลทางธรรมชาติ (Khwanjai Pueynongkae, Phakdee Phosing & Sanya Kenaphoom, 2020) ส่งผลให้มีพื้นที่แล้งซ้ำซากถึง 59,926,411 ไร่ สาเหตุที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากมีฝนน้อยหรือปริมาณน้ำต้นทุนไม่เพียงพอ หากแต่เป็นเพราะขาดโครงสร้างพื้นฐานทางชลประทาน ตลอดจนขาดการประสานงาน และความเข้าใจการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Thai PBS News, 2016) ดังที่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวไว้ว่า “ชุมชนชนบทต่างประสบปัญหาน้ำท่วม-น้ำแล้ง ทุกปี วนเวียนสลับไปมา สาเหตุที่แท้จริงอยู่ที่การขาดการบริหารจัดการน้ำ

อย่างเป็นระบบและไม่มีการกักเก็บน้ำในฤดูฝน” (Sumet Tantivejkul as cited in Nutjaree Chaipranop and Wittaya Jomtaruk, 2013) เห็นได้จากสถิติปริมาณน้ำฝนของประเทศไทย เฉลี่ยปีละ 754,720 ล้านลูกบาศก์เมตร แต่มีน้ำไหลลงอ่างเก็บน้ำเพียง 42,620 ล้านลูกบาศก์เมตร ในจำนวนนี้ไหลลงอ่างในภาคเหนือร้อยละ 8.6 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพียงร้อยละ 3.3 ส่งผลทำให้ภูมิภาคนี้มีผลผลิตทางการเกษตรต่ำ จนเป็นที่มาของวลีอมตะว่า “จนข้าซากเพราะแล้งข้าซาก” ความเสียหายจากผลของภัยแล้งที่เกิดขึ้น ทำให้ปัญหาภัยแล้งถูกยกระดับเป็นภัยคุกคามทางธรรมชาติต่อความมั่นคง หรือ Natural Threats to Security (Internal Security Operations Command. 2559) ส่งผลให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ต้องเข้ามามีบทบาทในเรื่องนี้ เพื่อช่วยลดความเสี่ยง และบรรเทาความเสียหาย ซึ่งเป็นไปตามกรอบยุทธศาสตร์ กอ.รมน. ในการบูรณาการวางแผน อำนวยการ ประสานงาน กำกับดูแล และเสริมการปฏิบัติเพื่อรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร โดยร่วมมือกับสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เพื่อนำองค์ความรู้จากผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่ชุมชน ผ่านกลไกการดำเนินงานของกอ.รมน. เป้าหมายเพื่อการยกระดับศักยภาพของชุมชนผ่านศูนย์เรียนรู้ของปราชญ์เพื่อความมั่นคง ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้าน (Folk philosopher) ที่ได้รับการอบรมความรู้ด้านความมั่นคงจาก กอ.รมน. ความร่วมมือดังกล่าวได้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบัน โดยในปีงบประมาณ 2564 ได้ร่วมกันคัดเลือกตำบลนาอิน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นพื้นที่เป้าหมาย ผ่านการเสนอความต้องการของ กอ.รมน.จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งได้นำเสนอข้อมูลเบื้องต้นว่า ตำบลนาอิน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและปลูกพืชเชิงเดี่ยว พื้นที่เพาะปลูก 33,197 ไร่ และพื้นที่แหล่งน้ำสาธารณะรวม 255.98 ไร่ โดยนาปีมีพื้นที่ปลูก 31,867 ไร่ ในขณะที่นาปรังจะทำได้เฉพาะบางหมู่บ้านโดยอาศัยน้ำจากอ่างเก็บน้ำชานาค บึงหล่ม และทุ่งลาด แหล่งน้ำเหล่านี้ถ้าฝนหมดเร็วจะเกิดการขาดแคลนน้ำหรือถ้าฝนมาเร็วก็จะเกิดน้ำท่วม นายปรัชญา เจริญสื่อชา นายอำเภอลับแล ให้ข้อมูลว่าตำบลนาอินเป็นหนึ่งในพื้นที่แล้งซ้ำซากของจังหวัดอุตรดิตถ์ ผลผลิตของพื้นที่เป็นข้าวคุณภาพต่ำและมีสิ่งเจือปนมาก ทำให้ราคาจำหน่ายค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับตำบลอื่น ๆ (Na-in Subdistrict of Phichai Administrative Organization, 2021)

การคัดเลือกตำบลนาอินเป็นพื้นที่เป้าหมาย นอกจากจะพิจารณาจากความจำเป็นเชิงพื้นที่แล้ว ยังพิจารณาจากความเข้มแข็งของชุมชน โดยวิเคราะห์ทุนของชุมชนตามแบบสำรวจชุมชนเข้มแข็ง ผลการศึกษาพบว่า ทุนสำคัญในพื้นที่ตำบลนาอิน คือทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ นำโดยนายพลกฤต จันทร์ดำ ปราชญ์เพื่อความมั่นคงจังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้นำตามธรรมชาติของชุมชนและเป็นหนึ่งในผู้ประสบปัญหาภัยแล้ง ทั้งนี้ ก่อนนำเสนอความต้องการ นายพลกฤตฯ ได้พยายามช่วยเหลือตนเองเบื้องต้น โดยรวมกลุ่มกับคนที่มีความคิดเดียวกัน ทำการจัดหาแหล่งน้ำด้วยการขุดสระกักเก็บน้ำแบบธนาคารน้ำ ด้วยเงินทุนที่มาจากกองทุนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ซึ่งแม้จะประสบความสำเร็จในการจัดหาเงินทุน และการขุดสระ แต่นายพลกฤตและคณะกลับประสบปัญหาที่ตามมาคือ ต้นทุนที่เพิ่มขึ้นจากค่าน้ำมันที่ใช้สูบน้ำใส่สระประมาณ 2,000 – 3,500 ต่อเดือน คนกลุ่มนี้จึงร่วมกันคิดหาวิธีน้ำพลังงานทดแทน การทำปุ๋ยมูลสัตว์ไว้ใช้เอง และผลิตเพื่อจำหน่าย โดยคำนวณจากเดิมที่มีการจำหน่ายมูลสัตว์ตากแห้งในพื้นที่ ในราคากระสอบละ 18 - 20 บาท กลุ่มฯ มีแนวคิดว่าหากเพิ่มสารเติมเต็มและนำมาอัดเม็ด จะสามารถจำหน่ายได้กระสอบละ 300 – 400 บาท ดังคำสัมภาษณ์

“ผมโชคดีมากที่ได้รับโอกาสได้เป็นปราชญ์ กอ.รมน. และได้รับโอกาสไปอบรมที่จังหวัดนครนายก ในปี 2564 ผมจึงมีโอกาสยื่นเรื่องขอเครื่องอัดเม็ดปุ๋ยมูลสัตว์ และขอความช่วยเหลือเรื่องภัยแล้ง ผมขอเครื่องสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์... ถือว่าเป็นบุญหรือว่าโชคดีของบ้านนาอิน ที่ทาง วช. และ กอ.รมน. มองเห็นความลำบากของชุมชน จึงมอบทุนลงมา...หลังจากนั้น ผมจึงเรียกประชุมกลุ่ม และแจ้งว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่พวกเราได้มา เป็นภาษีของคนทั้งชาติ เราต้องทำให้สิ่งของที่ทาง วช. กอ.รมน. มอบมา ให้มีความยั่งยืน และเกิดประโยชน์สูงสุด”

(Pollagrit Chandum, personal communication, 6 April 2022)

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการติดตามและประเมินผลการนำองค์ความรู้จากผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่พื้นที่เพื่อบริหารจัดการน้ำตามศักยภาพน้ำต้นทุน เพื่อผลในการยกระดับศักยภาพชุมชน ตลอดจนการพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมชุมชน อันจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมและเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยทั้งสองหน่วยงานได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ดำเนินการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรบนพื้นที่ราบสูงด้วยระบบสูบน้ำพลังงานทดแทน หรือ “หาน้ำให้นาอิน” และมอบหมายให้ผู้วิจัยดำเนินการติดตามและประเมินผลด้วยระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี เพื่อชี้ให้เห็นผลสำเร็จของโครงการ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สอดคล้องกับ ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล ประธานกรรมการมูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์ และประธานกรรมการกิตติมศักดิ์สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ ที่ได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนว่า “ควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชน สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม” (Sumet Tantivejkul as cited in Nutjaree Chaipranop and Wittaya Jomtaruk, 2013)

บทความวิจัยนี้นำเสนอผลของโครงการในภาพรวม ประกอบด้วย ผลสัมฤทธิ์การถ่ายทอดผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่การใช้ประโยชน์ของชุมชนเชิงพื้นที่ ผลการบริหารจัดการน้ำและบริหารความเสี่ยงตามศักยภาพน้ำต้นทุน รวมทั้งผลการพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมชุมชน ทั้งนี้ ผลที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการน้ำมีความสอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของยุทธศาสตร์ชาติ แผนปฏิรูปประเทศด้านที่ 8 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ด้านการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับผลิตภาพจากการพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมชุมชน มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 3 ด้าน คือ การสร้างความสามารถในการแข่งขันด้วยการเกษตรสร้างมูลค่า การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และการสร้างความเข้มแข็งฐานรากในการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อบริหารจัดการการถ่ายทอดผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่การใช้ประโยชน์ของชุมชนเชิงพื้นที่
- 2) เพื่อบริหารจัดการน้ำตามศักยภาพน้ำต้นทุนในชุมชน
- 3) เพื่อพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมชุมชน

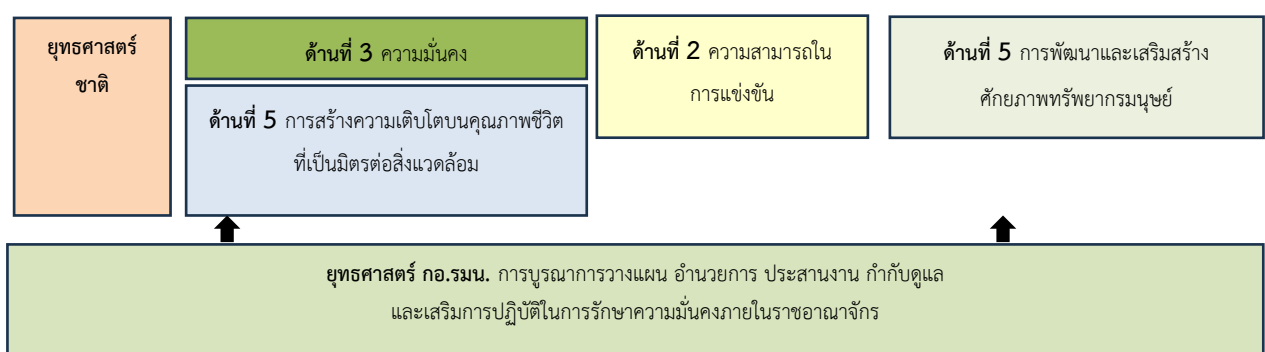
การทบทวนวรรณกรรม

1. ปัญหาภัยแล้งในประเทศไทย แม้ประเทศไทยจะมีภูมิรัฐศาสตร์เหมาะแก่การทำการเกษตร แต่ยังคงประสบปัญหาภัยแล้ง ทำให้เกิดการอพยพทิ้งที่ดินทำกิน รวมทั้งการละทิ้งถิ่นที่อยู่อาศัย ก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือบางส่วน (Khwanjai Pueynongkae, Phakdee Phosing & Sanya Kenaphoom, 2020) ทำให้เกษตรกรอยู่ในสภาพที่ยากจน มีรายได้ต่ำกว่าเกษตรกรในภูมิภาคอื่น ๆ ส่งผลทำให้มีสภาพครอบครัวและคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี สาเหตุหลักเป็นเพราะขาดโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเก็บกักน้ำไว้ในห้วงฝนทิ้งช่วง และการจัดการน้ำไม่มีประสิทธิภาพ เพราะมุ่งการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่เอื้ออำนวยให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และขาดการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสม อีกทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เห็นได้จากผลการเปรียบเทียบการจัดการน้ำประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงที่พบว่า ประเทศไทยล้าหลังประเทศอื่นในการบริหารอุปสงค์ (Mingsarn Kaosaard, 2001)

2. ทฤษฎีการบริหารจัดการ การบริหารจัดการ คือการนำทรัพยากรที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ (Hellriegel, Don and Slocum, John W., 1992; Griffin & Ricky W., 1999) ส่วนการชี้ว่ากิจกรรมสำเร็จหรือไม่นั้น ต้องอาศัยระบบการติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ (มารยาท สมุทรสาคร, 2564) สำหรับ การจัดการนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรบนพื้นที่ราบสูง: หาน้ำให้นาอิน ด้วยระบบสูบน้ำพลังงานทดแทนเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้รูปแบบชิป (CIPP Model) เป็นแนวทางการประเมินเพื่อแสดงให้เห็นการนำองค์ความรู้จากการวิจัยและนวัตกรรมตอบสนองความต้องการได้อย่างเหมาะสม (Stufflebeam, D.L., 2000)

3. แนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของความเป็นชุมชน (Civility) เน้นที่จิตสำนึกร่วมของชุมชน (Nuttawut Subuppatham, 2015) สอดคล้องประเวศ วะสี ที่อธิบายว่า ชุมชนคือกลไกและรากฐานที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ จากการที่สมาชิกมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปฏิบัติ ร่วมเรียนรู้ และร่วมมือกันทำให้เกิดความเข้มแข็ง จนเกิดเป็นลักษณะของ “ความเป็นชุมชน” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาตามแนวคิดการพึ่งพาตนเอง (Self-reliance) ทำให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหา และดำเนินงานตามกระบวนการคิดตามศาสตร์พระราชา หรือ หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นการระเบิดจากข้างใน (Self-initiated) จากความต้องการของประชาชน (Kowit Puangngam, 2562) โดยความยั่งยืนคือประชาชนต้องพึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance) การประยุกต์ใช้ CIPP Model ในการประเมิน จึงมีความเหมาะสม และสามารถแสดงผลได้อย่างครอบคลุม ประกอบด้วย การประเมินบริบท (Context Evaluation) เพื่อสร้างความเข้าใจพื้นที่ การประเมินข้อมูลนำเข้า (Input Evaluation) เพื่อประเมินความพร้อมและเป็นสารสนเทศสำหรับการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การประเมินกระบวนการ (Process evaluation) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี พื้นที่วิจัย คือ ตำบลนาอิน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ประชากร คือ ประชาชน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปากเหมือง หมู่ที่ 1 บ้านเหนือ หมู่ที่ 2 และบ้านปากบึง หมู่ที่ 4 รวมจำนวน 2,157 คน (Demographic information, 2553, July, <https://uto.moph.go.th/phichai1>) กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกของชุมชนในพื้นที่ จำนวน 148 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบแบ่งกลุ่มตามสัดส่วนประชากร (Cluster Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 4 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสอบถาม จำนวน 2 ชุด คือ แบบสอบถามเพื่อประเมินชุมชนต้นแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน และแบบสอบถามเพื่อประเมินระดับความเชื่อมั่น ระดับการอยู่ดีมีสุข อาชีพและรายได้ สร้างขึ้นจากทฤษฎีการพึ่งพาตนเองแบบพัฒนาของชุมชนชนบท (Double-tiered TERMS Model of Rural Community) และแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Commission on Environment and Development) 2) แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม (Observation Form) พัฒนาจาก Kirkpatrick Model โดยโดนัลด์ แอล เคิร์กแพททริก (Donald L. Kirkpatrick) แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน สหรัฐอเมริกา เพื่อบันทึกพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องระหว่างกรอบ 3) เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อสรุปผลการพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมชุมชน และ 4) เอกสารประกอบการถอดบทเรียน เพื่อทบทวนกระบวนการทำงาน รวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2564 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2565 นำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การบริหารจัดการน้ำตามศักยภาพน้ำต้นทุนในชุมชน ประกอบด้วย บริบทและความพร้อมของพื้นที่ ปัญหาความต้องการของชุมชน และการประเมินโครงการ

1.1 บริบทและความพร้อมของพื้นที่ พบว่า ตำบลนาอินมีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ 33,197 ไร่ ประชากรส่วนใหญ่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก เลี้ยงปศุสัตว์ และหางานทำนอกพื้นที่หลังฤดูเก็บเกี่ยวเป็นอาชีพเสริม มีแหล่งน้ำสาธารณะ 255.98 ไร่ แหล่งน้ำที่มนุษย์สร้าง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ 1 แห่ง, สระน้ำ 5 แห่ง, ฝาย 6 แห่ง บ่อบาดาลซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีรสเค็ม 32 แห่ง (องค์การบริหารส่วนตำบลนาอิน, 2565) และบ่อน้ำที่ประชาชนขุดเองโดยกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) จำนวน 42 บ่อ ซึ่งในจำนวนนี้เป็นพื้นที่ติดตั้งระบบสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ตามโครงการ จำนวน 25 บ่อ

1.2 ปัญหาความต้องการของชุมชน พบว่า แหล่งกักเก็บน้ำไม่เพียงพอ ความต้องการเสนอผ่าน กอ.รมน.จังหวัดอุดรธานี โดย นายพลกฤษ จันทร์คำ ปราชญ์เพื่อความมั่นคง และประธานวิสาหกิจชุมชนเกษตรพอเพียงแบบผสมผสานบ้านนาอิน

1.3 การประเมินโครงการ: พบว่า ด้านความสอดคล้อง ระดับดีมาก, ด้านประสิทธิผล ระดับดีมาก, ด้านประสิทธิภาพ ระดับดี, ด้านผลกระทบ ระดับดีมาก และด้านความยั่งยืน ระดับดีมาก สรุปผลการประเมินภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.8

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 บริหารจัดการน้ำตามศักยภาพน้ำต้นทุนในชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลโครงการ ระดับความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อกิจกรรม และระดับความเชื่อมั่นที่มีต่อโครงการ

2.1 ข้อมูลโครงการ พบว่า จากบริบทพื้นที่และข้อมูลนำเข้าทำให้เกิดเป็นข้อเสนอโครงการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรบนพื้นที่ราบสูงไปถ่ายทอดสู่การปฏิบัติให้ชุมชนเป้าหมาย สรุปดังตารางที่ 1

ข้อปัญหา (Pain point)	การแก้ปัญหาด้วยนวัตกรรม
ประสบปัญหาภัยแล้งซ้ำซาก แหล่งน้ำธรรมชาติไม่สามารถกักเก็บน้ำได้เพียงพอ	นวัตกรรมต้นแบบระบบสูบน้ำพลังงานทดแทนเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง ได้แก่ ระบบสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ ระบบกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตรด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ ระบบสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์แบบเคลื่อนที่ และระบบสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์สำหรับบ่อน้ำเกษตรพอเพียง
ขาดองค์ความรู้การสร้างมูลค่าเพิ่มจากมูลสัตว์ที่มีอยู่มากในพื้นที่	นวัตกรรมการผลิตการอัดเม็ดปุ๋ยเกษตรอินทรีย์
ขาดองค์ความรู้การจัดการเห้งจัน ทำให้ขายได้ราคาต่ำ และไม่เป็นที่ต้องการของตลาด	นวัตกรรมเศษวัสดุการเกษตรเพื่อแปรสภาพเป็นถ่านไบโอชา และการอัดถ่าน
แหล่งน้ำใต้ดินเป็นน้ำเค็ม	นวัตกรรมระบบกรองน้ำสำหรับครัวเรือน

2.2 ระดับความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อกิจกรรม

ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตกิจกรรมการชี้แจงรายละเอียดคนวัดกรรม โดยคณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ การสาธิตการใช้งาน และการลงมือปฏิบัติ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2564 ณ วิสาหกิจชุมชนเกษตรพอเพียงแบบผสมผสานบ้านนาอิน ผู้ร่วมกิจกรรมจำนวน 30 คน โดยมีร้อยโทโกวิท อินมา รองหัวหน้าฝ่ายแผน กลุ่มงานกิจการมวลชน กอ.รมน.จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นร่วมผู้สังเกตการณ์ สรุประดับความพึงพอใจดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมการอบรม

พฤติกรรมที่สังเกตเห็น	มีน้อยมาก	มีน้อย	ปานกลาง	มีมาก	มีเสมอ
	1	2	3	4	5
1. การแสดงความสนใจขณะร่วมกิจกรรม				✓	4
2. การตั้งใจฟัง/การซักถาม				✓	4
3. การร่วมอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็น				✓	4
4. การแสดงออกถึงการรับรู้/การเรียนรู้					✓ 5
5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง					✓ 5
6. การรักษาเวลา/การตรงต่อเวลา			✓		3
ค่าคะแนนรวม					25
ค่าคะแนนเฉลี่ย					4.16
ระดับความพึงพอใจ					ระดับมาก

จากตารางที่ 2 พบว่า พฤติกรรมในระดับ “มีมาก” พบมากที่สุด จำนวน 3 พฤติกรรม คือ การแสดงความสนใจขณะร่วมกิจกรรม การตั้งใจฟัง/การซักถาม และการร่วมอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็น รองลงมา ได้แก่ การแสดงพฤติกรรมในระดับ “มีเสมอ” จำนวน 2 พฤติกรรม คือ การแสดงออกถึงการรับรู้/การเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง น้อยที่สุด คือ การแสดงพฤติกรรมในระดับ “ปานกลาง” จำนวน 1 พฤติกรรมคือการรักษาเวลา/การตรงต่อเวลา ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.16 ระดับความพึงพอใจภาพรวม ระดับมาก

2.3 ระดับความเชื่อมั่นที่มีต่อโครงการ

ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมกิจกรรม

ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 136 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 69 อายุเฉลี่ย 34 ปี ส่วนใหญ่อายุ 45 - 60 ปี จำนวน 58 คน (ร้อยละ 42.6) รองลงมาคืออายุ 26 - 45 ปี จำนวน 43 คน (ร้อยละ 31.6) น้อยที่สุดคืออายุ 18 - 25 ปี จำนวน 8 คน (ร้อยละ 5.8) เหตุผลการเข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่ คือ เห็นประโยชน์ร่วมกันกับชุมชน จำนวน 31 ความคิดเห็น (ร้อยละ 22.79) รองลงมาคือ ชอบศึกษาเรียนรู้ เท่ากันกับ อยากสร้างรายได้เพิ่ม จำนวน 22 ความคิดเห็น (ร้อยละ 16.17) น้อยที่สุดคือ เฉย ๆ แต่มีคนชักชวน และรู้สึกว่ามีประโยชน์แต่จำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรม เท่ากันที่จำนวน 5 ความคิดเห็น (ร้อยละ 3.67)

ตารางที่ 3 แสดงระดับความเชื่อมั่นที่มีต่อโครงการของชุมชนเป้าหมาย ตำบลนาอิน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

(n=136)

ข้อ	ข้อความถาม	ระดับความเชื่อมั่น										ระดับความเชื่อมั่น	
		มาก		ค่อนข้างมาก		ปานกลาง		ค่อนข้างน้อย		น้อย			ค่าเฉลี่ย
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
1	ท่านเชื่อว่าโครงการนี้สามารถลดความเสี่ยงภัยแล้งในพื้นที่ของท่านได้	53	38.97	48	35.29	29	21.32	6	4.41	0	0	4.09	มาก
2	ท่านไม่แน่ใจว่าการบริหารจัดการภายหลังโครงการแล้วเสร็จจะมีกระบวนการปฏิบัติงานและระบบงานที่เป็นมาตรฐาน	19	13.97	22	16.17	50	36.76	30	22.05	15	11.76	3.00	ปานกลาง
3	โครงการนี้สามารถตอบสนองความคาดหวัง/ความต้องการของชุมชน	48	35.29	38	27.94	25	18.38	22	16.17	3	2.20	3.78	มาก
4	ท่านไม่มั่นใจว่าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากองค์ความรู้ในครั้งนี้จะสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน	15	11.02	14	10.29	30	22.05	48	35.29	29	21.32	3.46	มาก
5	ท่านเชื่อว่าการดำเนินโครงการมีกระบวนการทำงานที่เปิดเผยมองตรงไปตรงมา และสามารถตรวจสอบได้	46	33.82	41	30.14	24	17.64	17	12.5	8	5.88	3.74	มาก
6	ผู้นำชุมชนท้องถิ่นของท่านมีการใช้อำนาจในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และสามารถชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย	47	34.55	37	27.20	24	17.64	15	11.02	13	9.55	3.66	มาก
	ค่าคะแนนเฉลี่ย											3.62	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเชื่อมั่นว่าโครงการนี้สามารถลดความเสี่ยงภัยแล้งในพื้นที่ได้ มากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.09 ระดับมาก รองลงมา คือ โครงการนี้สามารถตอบสนองความคาดหวัง/ความต้องการของชุมชน ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.78 ระดับมาก น้อยที่สุด คือ ไม่แน่ใจว่าการบริหารจัดการภายหลังโครงการแล้วเสร็จจะมีกระบวนการปฏิบัติงานและระบบงานที่เป็นมาตรฐาน ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.00 ระดับปานกลาง สรุป ระดับความเชื่อมั่นของชุมชนเป้าหมาย ระดับมาก

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมชุมชน
ประกอบด้วย ระดับการอยู่ดีมีสุข การประกอบอาชีพและรายได้ และการสนทนากลุ่มเฉพาะ

3.1 ระดับการอยู่ดีมีสุข พบว่า การอยู่ดีมีสุข อยู่ในระดับปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.24 และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ค่าคะแนนสูงสุดคือ มีอาหารการกินเพียงพอต่อการดำรงชีวิต ค่าคะแนน 4.16 ระดับมาก รองลงมาคือ ชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ค่าคะแนน 3.86 ระดับมาก น้อยที่สุดคือ ชุมชนมีการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก ค่าคะแนน 1.82 ระดับค่อนข้างน้อย

3.2 การประกอบอาชีพและรายได้ พบว่า ชุมชนเป้าหมายมีรายได้เฉลี่ย/ครัวเรือนมากกว่า 50,000 – 150,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.64 รองลงมาคือมากกว่า 150,000 – 250,000 บาท คิดเป็นร้อยละ

18.38 และต่ำกว่า 50,000 คิดเป็นร้อยละ 11.02 มีการเก็บออมเงินร้อยละ 76.47 เฉลี่ย 60,947.26 บาท/ปี/ครัวเรือน ภายหลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า มีรายได้เพิ่มขึ้นมากถึงร้อยละ 94.11 เฉลี่ย 2,439 บาท/ปี/ครัวเรือน ลดรายจ่ายได้ร้อยละ 96.32 เฉลี่ย 2,435 บาท/ปี/ครัวเรือน และมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นร้อยละ 97.05

3.3 การสนทนากลุ่มเฉพาะ พบว่า นวัตกรรมตรงตามความต้องการและมีประโยชน์อย่างมาก จุดเด่นคือชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การออกแบบการทำงานให้เหมาะสมกับพื้นที่ และให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางทางความคิด โดยนักวิจัยมีบทบาทในฐานะพี่เลี้ยง ทำให้ชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของนวัตกรรม การแก้ปัญหาภัยแล้งจึงบรรลุผลตามที่ตั้งไว้ การพัฒนาอาชีพที่เห็นได้ชัด คือ การผลิตและจำหน่ายปุ๋ยเม็ดซึ่งมียอดสั่งซื้อจำนวนมาก

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาการบริหารจัดการน้ำตามศักยภาพน้ำต้นทุนในชุมชน พบว่าชุมชนเป้าหมายให้ความเชื่อมั่นกับกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ระดับมาก และเห็นว่าโครงการนี้สามารถลดความเสี่ยงการเกิดภัยแล้งในพื้นที่เป็นผลมาจากการ “ตอบโจทย์” ได้อย่างแท้จริง อธิบายได้ด้วยโมเดลการยกระดับศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชน หรือ “C3-SPERIT Model” ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน (ร่วมคิด) กลไกของชุมชนในการขับเคลื่อน (ร่วมทำ) และนวัตกรรมการพัฒนาของชุมชน (ร่วมสร้าง) สอดคล้องกับทฤษฎี TERMS โดยเริ่มจากประเด็นปัญหาตามความสนใจของชุมชน การเรียนรู้บนพื้นฐานความเข้มแข็งในมิติสังคมวัฒนธรรม และมิติการเรียนรู้ ทำให้ชุมชนให้คุณค่ากับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น โดยกลไกหลักในการขับเคลื่อน คือ ความเข้มแข็งของชุมชนและผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ทำให้สามารถรวมใจสมาชิกให้ร่วมมือ และการสนับสนุนจากภายนอกคือองค์ความรู้จาก วช. นำมาสู่นวัตกรรมของชุมชน (ร่วมสร้าง หรือ Collective) กล่าวคือ เมื่อชุมชนได้รับการสนับสนุนเทคโนโลยีที่ตรงกับความต้องการ สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้จริง เป็นกระบวนการพัฒนาก่อให้เกิดนวัตกรรมชุมชนที่มีการร่วมคิด ร่วมทำ และการร่วมสร้าง (Chayada Kempetch, 2019)

การที่ชุมชนสะท้อนว่าไม่มั่นใจในการบริหารจัดการภายหลังโครงการแล้วเสร็จจะมีกระบวนการปฏิบัติงานและระบบงานที่เป็นมาตรฐานหรือไม่นั้น เกิดจากภาพจำการพัฒนาที่ผ่านมาในลักษณะของ “อนุสาวรีย์โครงการ” เห็นได้จากคำกล่าวของผู้กำกับนโยบายภาครัฐท่านหนึ่งความว่า “ในฐานะประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ คงต้องกลับทบทวนดูว่าเราพัฒนาจริงหรือไม่ ดูเหมือนเศรษฐกิจดีขึ้นได้เพิ่ม แต่หลายพื้นที่ในชนบทกลับอ่อนแอลง การพัฒนาของประเทศไทยที่ผ่านมาอาจจะหลงทาง เปรียบเหมือนการออกกำลังกาย ที่จะต้องคึกคักทุกส่วนไม่ใช่แข็งแรงเพียงบางส่วน ถึงเวลาที่ต้องทบทวนว่าการทำงานในอดีต นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจริงหรือไม่ ทำอย่างไรให้นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่นเกิดขึ้น และเข้มแข็งจากฐานราก เพราะช่วงที่ผ่านมาเราคิดว่าเราเข้มแข็งจากด้านบน แต่ยิ่งนานไป เศรษฐกิจยิ่งร่วงขึ้น คนจนยิ่งจนลง เป็นไปได้อย่างไรที่ยังทำงานยิ่งอ่อนแอ ควรทำให้ข้างล่างเข้มแข็ง ถึงเวลาที่ต้องเปลี่ยนวิธีใหม่ ต้องจัดการให้พี่น้องประชาชนเข้มแข็งจากฐานราก ด้วยการ ลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้ และ ชุมชนเข้มแข็ง” (Kobsak Pootrakool, 2561)

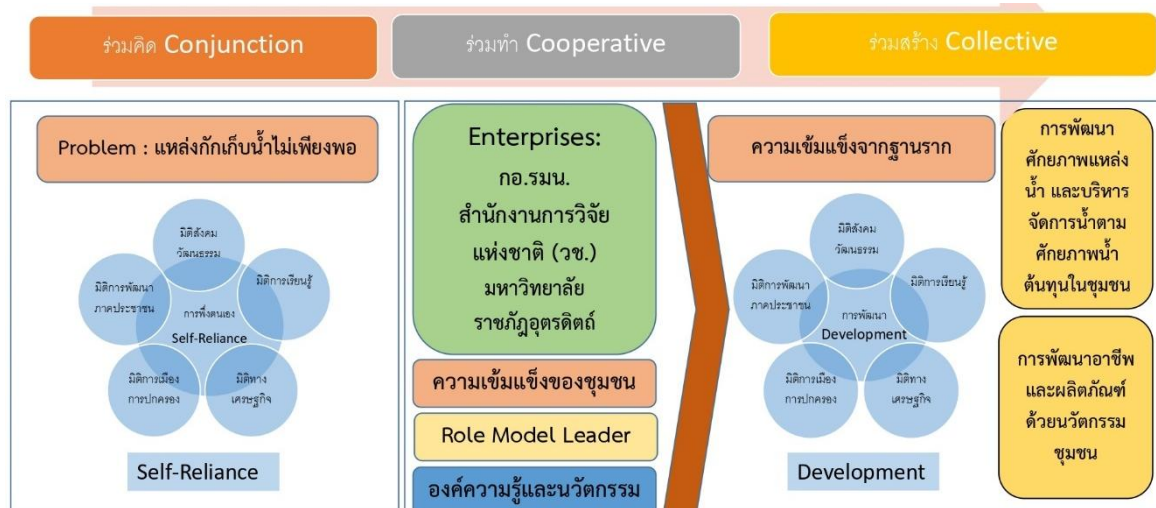
ผลการศึกษาการพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมชุมชน พบว่า สัดส่วนรายได้ของชุมชนเมื่อเทียบกับคนเมืองมีความแตกต่างกันมาก เป็นความเหลื่อมล้ำที่ยังพัฒนายิ่งห่าง ยืนยันด้วยผลการศึกษาของ สันทกฤษณ์ บุญช่วย ที่รายงานว่าสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยมีสูงมากโดยเฉพาะในด้านรายได้ ส่งผลไป

ถึงความเหลื่อมล้ำด้านอื่น ๆ ทั้งด้านสังคมและการเมือง นอกจากนี้ เมื่อเทียบกับประเทศในกลุ่มอาเซียน พบว่า ประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนล้วนมีการกระจายได้ดีกว่าประเทศไทยทั้งสิ้น ทั้ง ๆ ที่มีลักษณะสภาพเศรษฐกิจ สังคมการเมืองคล้ายคลึงกัน รายงานความมั่งคั่งของโลกปี 2018 ของสถาบัน The Credit Suisse Research Institute พบว่า ประเทศไทยมีค่าสัมประสิทธิ์จีนิ 90.2 เป็นประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้มากที่สุดในกลุ่มประชาคมอาเซียน และเป็นหนึ่งในสี่ประเทศที่แย่ที่สุดในโลก นับจากลำดับท้ายสุด คือ ยูเครน (95.5), คาซัคสถาน (92.5) และ อียิปต์ (90.0) (Sunhakrisana Boonchuay, 2020) สิ่งที่น่าทึ่งคือ แม้จะเหลื่อมล้ำ แต่ประชาชนยังคงมีความรู้สึกพึงพอใจ เห็นได้จากผลการประเมินความอยู่ดีมีสุข แสดงให้เห็นว่าสังคมชนบทยังมีความสุขกับวิถีธรรมชาติที่ไม่ซับซ้อน ยังคงรักษารูปแบบการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม และการประกอบอาชีพคล้ายกับที่เป็นมาในอดีต ส่วนสิ่งที่ลดทอนความอยู่ดีมีสุขคือปัญหาหนี้สิน และการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก สะท้อนกลับมาเป็นปัญหาด้านสุขภาพและลดทอนคุณภาพชีวิตในที่สุด ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ชุมชน น่าจะเป็น “คำตอบสุดท้าย” และเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในการเก็บออมเงิน รายได้ที่เพิ่มขึ้น และการลดรายจ่าย

สำหรับการทำปุ๋ยอัดเม็ดซึ่งประสบผลสำเร็จ ชุมชนสามารถผลิตและมียอดสั่งซื้อจำนวนมากเป็นอาชีพใหม่ของชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ที่เสนอว่าการปรับตัวเพื่อหลีกเลี่ยงความยากจนของชนบท จำเป็นต้องเปลี่ยนโครงสร้างจาก “ชาวนาหรือเกษตรกร” มาเป็น “ผู้ประกอบการ” เพื่อเป็นหนทางออกจากกับดักประเทศรายได้ระดับกลาง พ้นจากการเป็นประเทศที่รับจ้างผลิต นำไปสู่การสร้าง “ตลาดภายใน” และหากตลาดภายในเข้มแข็งมากขึ้นจะเสริมพลังการส่งออกในที่สุด (Attachak Sattayanurak, 2017) ผลการวิจัยแม้จะเป็นผู้ประกอบการในชนบท (Rural Entrepreneurs) และยังคงอยู่ในระยะเริ่มต้น แต่สิ่งที่เห็นจากการลงพื้นที่ คือ ความหวังและรอยยิ้ม ตลอดจนความขอบคุณที่มีให้กับ “ผู้ใหญ่ใจดี” ทุกภาคส่วน

สรุปองค์ความรู้

โครงการนี้นับว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของนโยบายภาครัฐในการสนับสนุนชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เป็นการ “ให้เบ็ด” ไม่ใช่ “ให้ปลา” ภาครัฐควรพิจารณาทบทวนนโยบายภาคการเกษตรให้มีความเหมาะสม ไม่ควรยึดติดอยู่เพียงการประกันราคาผลผลิต หรือการชดเชยรายได้เท่านั้น แต่ควรคิดหาวิธีที่จะพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถยืนได้ด้วยตัวเอง โดยไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือ และการช่วยเหลืออีกต่อไป สรุปได้ดังแผนภาพ

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีข้อค้นพบที่สำคัญคือ ปัจจัยความสำเร็จของโครงการพัฒนาเชิงพื้นที่ ได้แก่ ความเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมกับบริบทพื้นที่ การมีส่วนร่วม ความเข้าใจของชุมชน และการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมที่เข้มข้นในทุกขั้นตอน ระหว่างนักวิจัยกับชุมชนที่มีความสำคัญอย่างมากในการอุดช่องโหว่ของการทำกิจกรรม ซึ่งโครงการทั่วไปส่วนใหญ่ นักวิจัยมักจะทำงานร่วมกับผู้นำกลุ่ม แต่การสื่อสารและการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนอาจจะไม่เพียงพอ และอาจไม่ครอบคลุมหน่วยงาน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ นอกจากนี้ ความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การให้ความสำคัญกับการศึกษาบริบทพื้นที่ และความต้องการของชุมชน โดยเชื่อมโยงกับความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อประโยชน์ในการดึงศักยภาพมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งยังมีประโยชน์ในการนำไปประยุกต์กับการพัฒนาโจทย์การวิจัย เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ความต้องการ และความจำเป็นได้อย่างแท้จริง ผลของโครงการต้องนำไปสู่การพัฒนาอาชีพ การลดรายจ่าย และ/หรือการสร้างรายได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของความยั่งยืน สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในลักษณะการพัฒนาต่อยอดแบบกรณีศึกษา (Case Study) และการศึกษาผลที่เกิดขึ้นภายหลังโครงการแล้วเสร็จ

References

- Attachak Sattayanurak. (2017). *Changes in Thai "Rural" Society: Democracy on the move*. Department of History, Faculty of Humanities, Chiang Mai University: Thailand Science Research and Innovation (TSRI).
- Chayada Kempetch. (2019). *Research Report of Enhancing Community Potential by Research and Innovation*. Bangkok: Internal Security Operations Command.
- Department of Disaster Prevention and Mitigation. (2015). *National disaster Risk Management Plan (2015)*. [Online]. Available from: <https://www.disaster.go.th>.

- Drought – Stricken Area 59.9 million rai.* (2016, 10 March). Thai PBS News. [Online]. Retrieved from: <https://news.thaipbs.or.th>.
- Internal Security Operations Command. (2016, 16 March). *Internal Security Operations Command Strategy (2017 – 2021)*.
- Khwanjai Pueynongkae, Phakdee Phosing and Sanya Kenaphoom. (2020, JANUARY-APRIL). Policy guidelines of Drought Management According to Approaches of Disaster Prevention and Mitigation. *JOURNAL OF LOCAL GOVERNANCE AND INNOVATION*, 4(1), 277 – 292.
- Kobsak Pootrakool. (2018, 3 - 5 August). *Special Speech in Thailand Social Expo 2018* at Hall 5 - 7 IMPACT Arena, Exhibition and Convention Center, Muang Thong Thani, Nonthaburi Province. Community Organizations Development Institute (CODI).
- Kowit Puangngam. (2019). *Community and Local Self-Governance*. Nonthaburi Province: Dharmasarn Printing.
- Na-in Subdistrict of Phichai Administrative Organization. (2015). *information of Na-In Subdistrict*. [Online]. Retrieved from: <http://www.nain.go.th/>.
- Nutjaree Chaipranop and Wittaya Jomtaruk. (2013). The case study of Phon Ngam district of Kamalasai, Kalasin province suggests that the solution for repeated flooding and water shortages in the dry season is through the participation of community and local organizations with related state agencies. *Journal of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University*. The 9th Mahasarakham University Research Conference, 361 - 371.
- Nuttawut Subuppatham. (2015). *Theory and Principle of Community Development*. Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University.
- Sunhakrisana Boonchuay. (2020). REDUCTION OF INEQUALITY IN THAI SOCIETY IN A SUSTAINABLE MANNER: BUILDING POLICIES ON STRENGTHENING LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*. 13(4), 141 - 153.

